

Denne artikkelen kan kopieres fritt og viderefremidles til andre.

En forutsetning er at navn på utgiver (Strinda historielag), årbokas årstall og forfatter(e) oppgis.

Det må ikke foretas endringer i artiklene.

Det er ikke tillatt å skanne eller kopiere bilder i bøkene for bruk i andre sammenhenger.

Jonsvatnet den gang da

Av John Jervan

Jeg skal forsøke med en beskrivelse av folk og fe fra Jonsvatnet de siste 100 år. Det blir litt om Selbu, litt om Strinda og byen, men mest om Jonsvatnet.

Vatnet ligger der det ligger, 14 km langt. Veien rundt er 3 mil. På bunnen ligger noen kvernsteiner, en lastebil med skurdlast, deler av tyske fly og forskjellig annet.

Det er 18 holmer og øyer i vatnet. Største dyp er på vel 100 m. Jonsvatnet var en utkant av Strinda og er nå en utkant av Trondheim. Det grenser til Malvik, Selbu og Klæbu. Folket kalles jonsvass-

bygg. Fem av gårdene ved vatnet heter Jervan, 3 Nedre og 2 Øvre. Jerfir er da også det gamle navnet på Jonsvatnet. Navnet finns allerede i erkebiskop Bolts jordebok fra 1430. Navnet er unikt. På landsbasis og i U.S.A. er det i underkant av 200 som heter Jervan (Gjervan). Alle som bærer navnet har en eller annen fortid fra Jonsvatnet. Flere av husmennene tok ofte gårdens navn.

Ned i vatnet renner 5 - 6 store bekker og mange små. Ut renner ei elv, Vikelva. Vatnet består av Storvatnet, Litjvatnet og Kilvatnet. Vatnet er fra gammelt av brukt som ferdselsåre både sommer og vinter - i nyere tid også flyhavn. Det var mye lettere å kjøre på isen. Man slapp

Bilde tatt fra Glinset. Nærmest er Litjvatnet og bakerst Storvatnet. Gården på bildet er Valset. Dette er et postkort fra 1920-årene. Fotografiet er eldre - samme bilde er brukt på et kort utgitt av A. Bruuns Boghandel og sendt i posten i 1909. Bilde utlånt av Knut L. Vik.

Kvernsteiner ligger klare for utskipning på Brattøra i Trondheim ca 1918. Lastebilen i forgrunnen har registreringsnummer U-352. Bilmerket er De Dion-Bouton, og eier var E. C. Dahls bryggeri. Foto: Schrøder.

bakker og lange omkroker. De gamle fortalte at det ett år ble kjørt snøplog på Jonsvatnet 17. mai. Det må ha vært en lang og hard vinter. Etter at det kom ny vei mellom Nedre Jervan og Flaten i 1889, kjørte man fremdeles isen. De skogløse strindabøndene kom i karavanner oppover vatnet i 20 minusgrader om morgenen på vei til allmenningen for å hogge tømmer og ved. På ettermiddagen bar det tilbake med lass. Enkelte overnatta på gårder ved øvre enden.

Den mest bemerkelsesverdige trafikken var kvernsteinsfrakta. I Selbu ble det produsert kvernsteiner i Kvernsteinfjellet helt fra 1500-tallet. Steinene ble rått uthogd i fjellet og bearbeidet videre på gårdene i Selbu. På det meste arbeidet 300 mann i fjellet. Produksjonen ebba ut i slutten av 1800-tallet. Den siste kvernsteinen ble tatt så sent som i 1914. Steinene ble utskipta fra Trondheim havn og gikk til hele verden. Den korteste veien

Øvre Jervan. Postkort brukt 1913. Øvre Jervan ble overført fra Malvik til Strinda i 1953. Bilde utlånt av Harald Steiro.

mellom Selbu og Trondheim gikk over Jonsvannstraktene.

Ved Selbusjøen ligger grenda Dragsten, som tilhører Selbu. Den har en veiforbindelse på 8 km til Jonsvatnet. Veien ble bygd i 1962. Den er stadig utbedret og er nå asfaltert. Her i ødemarken var det 5-6 små gårder. De fleste er nå nedlagt. Her ble det utrolig nok bygd 35 eneboliger, to nye gårder og skole etter at veien kom. De første flyttet inn i 1982. Den gamle veileia var bare kjerrevei og vintervei. Selbyggene brukte denne gamle "veien" til transport av kvernsteiner.

Kåre Hugås skriver i boka si "Gjervan krets"* om denne trafikken: "*Steinene ble vinterkjørt over Selbusjøen til Amdal - videre over store Dragstsjø og lille Dragstsjø ned til Jonsvatnet. Frakta var tung og farefull. Det hendte at hest og lass gikk gjennom isen. Kjøreokser ble også brukt. På sin vei fra Selbu til Trondheim måtte kjørerne overnatte 5 - 6 plasser, bl. a. ved lille Dragstsjø der det var stallplass til 20 hester. Noen overnatta på Skivevollen og Haukås, men de fleste tok inn på Øvre Jervan. Siste rasteplass var på Fortuna. Da var det bare 7 km igjen til byen.*

---

*. Kåre Hugås: Gjervan krets med nærmeste omegn, 1996.

I Dragsten ble det også produsert trekull som gikk samme veien på vinterføre. Det fantes også "skikkelig vei" mellom Selbu og Jonsvatnet. På denne veien fra Amdal via Mostadmark, Jervskogen og Øvre Jervan ble de fleste kvernsteiner kjørt det siste hundreåret*. På Øvre Jervan var det stallplass for 32 hester, og det hendte at det ble for liten plass. Her var det fra gammelt av skyss-stasjon og brennevins-servering."

Selbyggene var flinke til å formere verden. De ble mange. Da det ble slutt i steinbruddet, reiste mange til Amerika, men det var fremdeles mange igjen. De gamle fortalte at selbyggene kom i flokk og følge over Jonsvannstraktene for å ta seg onnearbeid på storgårdene på Strinda, så som Leira, Angelltrøa, Tunga og andre. De var kjent som dyktige arbeidsfolk. De hadde også ry på seg som gråsteinsmurere - de bygde den metertykke fjøsmuren på Øydal. De brukte lang tid på arbeidet og hadde kost og losji på gården. Onde tunger ville ha det til at de ble "skyldige på arbeidet". Nå er Øydal, denne solvente, lettbevne og trivelige gården, jevnet med jorden. Den er radert bort fra både kartet og terrenget. Det ble som ved Jerusalems ødeleggelse i år 70 e. kr.: "Det ble ikke sten tilbake på sten". Skogen tar sitt tilbake. Kommunen har eid gården de siste 40 år.

Sommertrafikken på Jonsvatnet var med båt. En liten dampbåt, som tok vel 20

---

*. Veien var ferdig først på 1800-tallet.

personer, gikk i turisttrafikk fra Osen til bevertningssteder på Kuset og Møllmannsøya. Båten het "Comfort". Den kunne også ta en svipptur til øvre enden. Herfra gikk også en mindre båt, Truls, med melk og andre varer til Osen.

Det ble fløta tømmer på vatnet helt til slutten av 1960-tallet. Ellers når det gjaldt turisttrafikk, var det hestekjøretøyer. "På kjøretøyet skal storfolk kjennes," heter det. Nesten alle gårder på Strinda, med litt respekt for seg selv, hadde trille. De største hadde landauere. Til og med på Jonsvatnet fantes et fåtall triller. Den store utfarten sørget vognmennene i byen for. På en godværssøndag kom kjøretøyene på rekke og rad. Det var mange grinder. De skulle åpnes og lukkes. "Grindguttene" hadde gode tider. Det var vanlig å kaste ned en femøring til dem. Var det en "storing" som passerte, kunne det vanke en tiøring, men også en 25-øring.

I nyere tid ble det flytrafikk på Jonsvatnet. Fra midten av 30-årene gikk ruteflyet fra Bergen til Tromsø ned her. Flyverne overnatta på Valset og delvis på Nedre Jervan. Et tremotors tysk fly, Junker - Ju 52, ble brukt ca. 3 måneder om sommeren. Etter 1939 ble det slutt. Da kom krigen. Bare vel et halvår etter at det siste ruteflyet hadde forlatt Jonsvatnet kom atter tyske fly tilbake. Nå var det Gørings Luftwaffe som kom med et femtitalls fly og landa på isen i april 1940. Også Ju 52 var med, nå som bombefly og transportfly. Litt av et gjensyn!

“Comfort” på vei inn til brygga i Osen en dag før 1909. Postkort utlånt av Harald Steiro..

Tyskerne bygde ut flyhavna, men benytta den nesten ikke. De tyske sjøflya lå ute i Ilsvika. Flyhavna ble avviklet i 1947, samme år som Husflidsskolen kom til Valsetbakken. De flytta inn i 3 store tyskerbrakkjer. Folk sa som regel flyhavna om skolen. Rent lokalt sa vi havna, og jentene som oppholdt seg der, ble kalt “havna-kvinsan”. I 1976 ble skolen omdøpt til Elen Ofstads skole og få år senere ble den flytta til Brundalen.

Fra gammelt av hadde kjøpmanns- og embetsfamilier i Trondheim sine lystgårder og sommerhus ved fjorden, fra Lade og innover til Sjølyst. Andre måtte dra lenger på landet. Mange kom til Jonsvatnet rundt 1900. Her var det naturskjønt, og avstanden til byen var ri-

melig. Advokat Berg kjøpte Bråttan, konsul Larsen kjøpte Glinset og Flaten, og restauratør Svendsen kjøpte Kusset. Flotte sommerhus ble bygd: dr. Arnfinnsen på Fagernesset, dr. Brodtkorb på Jonsborg. Den siste eieren av villaen, parken og skogen på Flaten var banksjef Volckmar i Handelsbanken. Banken gikk “dundrende” konkurs. Verst gikk det ut over småsparerne som mista “rubbel og bit” - bokstavelig talt. Banken hadde spekulert i russiske rubel!

Nå er det Jonsvatnet idrettslag som eier Jonsborg. De har lagt ned et stort arbeid og fått til et flott sted. Jonsborg har blitt bygdas forsamlingshus. Nede i Osen bygde idrettslaget også en 40 meters hoppbakke med ei imponerende farts-

bru. Bakken er for lengst nedlagt. Ved Jonsborg ligger også ei tomt med brakke som Trondheim Roklubb disponerer. På Litjvatnet har roklubben regattabane med internasjonale mål. Ved Engelsås har Nidaros skytterlag en stor skytterbane. Der har de arrangert landsskytterstevne flere ganger.

Kjøpmannsfamilien Matheson fra Trondheim hadde Solheim på Rotvoll som feriested, der Statoil nå ligger. Rundt første verdenskrig, ca. 1915, kom en del av familien til Jervtrøa på Nedre Jervan. Her holdt de til i mer enn 40 år. Liv Ullmann var som jente flere somrer her sammen med mor og søster. En annen i Matheson-familien, Jakob, bygde 1896-98 "Trondheims vakreste gård, Mathesongården" på hjørnet av Søndre og Olav Trygvasons gate. Historieløse

journalister og andre kaller nå gården for Moxnesgården.

Mellom 1910 og 1930 kom mange og leide seg inn på gårdene ved Jonsvatnet som sommergjester. Nesten alle gårdene tok imot slike folk. Som eksempel vil jeg nevne Nedre Jervan. Her bodde familiene Bonsak Lund og bokhandler Fridtjof Brun. De to karene var ivrige gjeddefiskere, og den gang var det kjempestore gjedder i Jonsvatnet. Begge karene var i "2 meters-klassen". En gang fikk de ei storgjedde. De tredde den inn på en staur som de bar imellom seg på skuldrene, og da dro gjedda sporden i bakken! Hodet ble spikra på låveveggen på Jervan og hang der flere år. En kunne stikke foten med sko på inn i gapet på utysket! I dag lurer vi på hvor det har blitt av de store gjeddene.

Nedre Jervan - bruksnummer 1 til venstre og bruksnummer 3 til høyre. Postkort utgitt av J & Co i 1905. Bilde utlånt av Harald Steiro.

I 1866 fikk vi den første fastskolen på Solbakken. Før den tid var det omgangs-skole. Da dro en lærer rundt på gårdene og holdt skole noen uker for året, helst i vinterhalvåret. Ungene skulle jo hjelpe til heime med arbeid i sommerhalvåret. På Greistad, Hammer og Øvre Jervan kom små grendeskoler. De viktigste fag var religion, lesing, rekning og skriving. Når det var lesing, leste de i kor. Da som nå var det jentene som var flinkest til å lese. Min tante, Martha Jervan, som var født i 1887, fortalte at de flinkeste jentene måtte sitte sammen med de guttene som ikke var så flinke, når det var lesing. Dette likte jentene dårlig. Det nytta

ikke å protestere. Det gjorde de da heller ikke, for det var læreren som bestemte på skolen den gang. Olav Duun var søker på lærerpost på Solbakken rundt 1905. Han fikk ikke jobben.

Tante var også blant de første som ble konfirmert i den nye Moholt kirke fra året 1900. Å gå for presten kalte de det når de gikk til konfirmantundervisning. Det gjorde de bokstavelig - 2,5 mil fram og tilbake. Før måtte de jo gå helt til Lade. En gutt fra øvre enden av vatnet var også med og gikk. For ham ble turen vel 4 mil fram og tilbake. Han gikk og bar på en stor, tung bibel. Presten Brian

Familien på Nedre Jervan, bruksnr. 3, for 100 år siden: John og Hanna Jervan med barna Olaf og Gudrun i forgrunnen og Johan, Sivert, Martha og Randi i bakre rekke. Slekta har vært på gården siden 1778. Bilde utlånt av John Jervan.

Solbakken første skole. Postkort brukt i 1911. Bildet er fra tidlig på 1890-tallet, da jenta som pilen peker på, er Anna Jørgine Kristiansen, født 1880. Kanskje noen av leserne kan identifisere andre av elevene? Læreren som såvidt skimtes til høyre, er Jon Haugum. Bilde utlånt av Harald Steiro.

Smith syntes synd på gutten som måtte bære på dette familieklenodiet.

I 1924 ble det bygd ny Solbakken skole, like ved den gamle. I 1977 fikk vi den tredje skolen. Brurok skole ble flytta 1 km og fikk navnet Bratsberg skole. Solbakken skole ble flytta 2 km til et "myrhol" nede i Osbakken og beholdt det samme navnet. Navnet burde ha vært Jonsvatnet skole.

Solbakken bru ble ferdig i 1924. Dette skapte større samhørighet for folket på begge sider av vatnet.

Rundt 1920 og utover bygde forretningsfolk fra byen store revegårder med

røkterboliger ved Jonsvatnet, så som Glinset, Siimsnebben, Bråten på Vike-raunet, Stokkåsen og Tesliåsen. Det starta med sølvrev. Siden ble det også blårev og mink. En mutant av sølvreven dukka opp og skapte stor røre. Den ble kalt platinarev, men var fåtallig og forplantningsudyktig. Til slutt hadde nesten alle gårdsbruk pelsdyr som attåtnæring. Enkelte revefarmer ble ganske store. Nå er nesten ingen igjen.

Når folk skulle oppleve noe, måtte de som regel til byen. Men travkjøringen på Litjvatnet var årvisst lenge, og fra 1925 ble det også arrangert billøp. Det kom mye folk fra byen, og vognmennene sørget for skyss.

Foreningsvirksomhet forekom. Ei misjonsforening holdt på i mer enn 100 år før den ble nedlagt. Langt senere kom sanitetsforening og idrettslag. De gamle fortalte at ungdommene dro i flokk og følge til byen når de skulle ha det moro. De gikk til Ranheim over Solemsskaret eller Osveien og tok toget til byen, det var bare 3 - 4 km å gå. Skulle de gå Jonsvannsveien, kunne det bli både 1 og 2 mil. Det var mye å oppleve i byen: martna, 17. mai og revy "uti Hjorten". Kino med stumfilm begynte å komme rundt 1910. Hver sommer gjesta Hagenbeck fra Hamburg byen med sirkus og sjeldne dyr. Menasjeri kalte de det.

I 1930 hadde vi den legendariske Trøndelags-utstillingen. Her var det enormt mye å oppleve. Nesten 1 million mennesker besøkte utstillinga som varte hele sommeren (for øvrig århundrets beste sommer). Norge hadde bare 3 millioner innbyggere, og Trondheim bare 40000, så en kan bare forbauses over det store besøket. De som hadde lyst på et glass øl eller to, kunne besøke et av byens mange skjenkesteder. Men i teateret gikk ikke de gamle jonsvassbygger. Det ble for fint for dem. På Folkets Hus på Ranheim var det årvisse revyer. Det falt mer i smak.

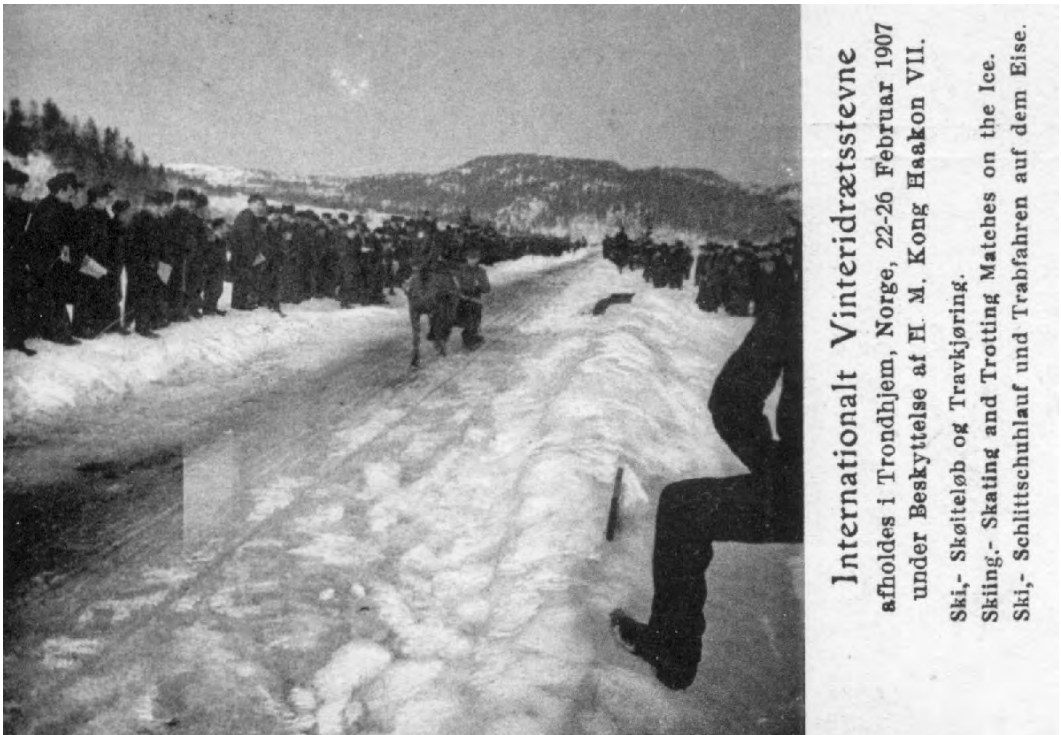
Solbakken skole, bygd i 1924. Flyfoto tatt i 1953 av Widerøes Flyveselskap. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

I det gamle rådhuset i Kongensgt. lå byens arrestlokale. Folk i byen kalte det "råsstua". Folk fra Jonsvatnet sa "råsstun". Etter en "fuktig" dag på byen hendte det at enkelte av de gamle strindinger og jonsvassbygger måtte overnatte her. Kjente folk hadde sittet der før, både Gjest Bårdsen og Hans Nielsen Hauge. De "glade lakser" ble som regel sluppet ut etter ei natt, men H. N. Hauge satt i 11 uker. Han satt ikke for fyll, men fordi han forkynte Guds ord! Det hendte også etter en bytur at hest og kjøredning fant veien heim alene med kjørekaren sovende på lasset. Kom de heim dagen derpå, sa de at de hadde vært på Heimdal og sett på gård! I 1920 ble ar-

resten flytta til Hornemannsgården, men ennå i femti år sa gammelkara "råsstun". Kjært barn har mange navn, heter det, men så var ikke tilfelle her.

Jeg tror jeg avslutter her, enda jeg har "tusen" historier om folk og fe fra Jonsvatnet, Strinda og byen de siste vel 100 år, pluss noen personlige opplevelser. Plassen tillater ikke mer. Kanskje jeg kan komme tilbake en annen gang og fortelle resten dersom det er ønskelig.

Forfatteren av denne artikkelen, John Jervan, er barnebarn av Hanna og John Gjervan, og har vært gårdbruker på Nedre Jervan bruksnr. 3.

Travkjøring på Jonsvatnet i 1907 - mellom Siim og Valset. Bilde utlånt av Harald Steiro.